

**Р. Я. КОРИНЕЦЬ, кандидат економічних наук
Г. Л. ПЕРЕРВА**

Оцінка перспектив підтримки підприємництва територіальними громадами

Мета статті - презентувати результати дослідження уявлень керівників і фахівців територіальних громад Черкаської області стосовно розвитку сільськогосподарського підприємництва у громадах і зроблених на їх основі пропозицій щодо модернізації таких уявлень відповідно до сучасних викликів та потреб сільської економіки.

Методика дослідження. Для ідентифікації уявлень керівників та фахівців територіальних громад щодо розвитку сільськогосподарського підприємництва використано метод опитування шляхом письмового анкетування. Аналіз результатів опитування дав можливість отримати характеристики його складових, а використання методу синтезу - загальну картину уявлень респондентів щодо розвитку сільськогосподарського підприємництва, а також можливість сформулювати пропозиції щодо їх модернізації.

Результати дослідження. Проведено оцінку уявлень керівників і фахівців територіальних громад Черкаської області щодо розвитку сільськогосподарського підприємництва у громадах та їх впливу на місцеву економіку. Визначено коло завдань для модернізації таких уявлень відповідно до існуючих викликів та потреб територіальних громад.

Елементи наукової новизни. Запропоновано підходи до розвитку сільськогосподарського підприємництва у територіальних громадах.

Практична значущість. Результати проведеної у ході дослідження оцінки уявлень керівників і фахівців територіальних громад стосовно розвитку сільськогосподарського підприємництва у громадах, запропоновані рекомендації можуть бути використані центральними та місцевими органами влади, територіальними громадами, організаціями, чия діяльність спрямована на розвиток сільськогосподарського підприємництва, при формуванні та реалізації політики сільського розвитку як на національному, так і місцевому рівнях. Табл.: 1. Рис.: 7. Бібліогр.: 21.

Ключові слова: сільське господарство; сільськогосподарське підприємництво; сільський розвиток; фермерське господарство; територіальна громада; економіка; Черкаська область.

Корінець Роман Ярославович – кандидат економічних наук, почесний президент Національної асоціації сільськогосподарських дорадчих служб України (03680, м Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: rkorinets@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-4243-6745>

Перерва Григорій Леонідович - генеральний директор Товариства з обмеженою відповідальністю «Рейтингове агентство «Євро-Рейтинг» (02105, м. Київ, просп. Миру, 15А, оф. 316)

E-mail: hrihoriy.pererva@gmail.com

Постановка проблеми. Більшість територіальних громад (ТГ), що утворилися в процесі децентралізації державної влади в Україні, є сільськими. Крім того, до складу міських та селищних ТГ входять сільські населені пункти [4]. Очевидно, що сільський спосіб життя [11] характерний для більшості ТГ. Під цим маємо на увазі передусім зайнятість у виробництві сільськогосподарської продукції та проживання у сільській місцевості. Незважаючи на те, що частка сільського населення, зайнятого у сільському господарстві зменшується як в Україні, так і у світі [5], сільське господарство залишається важливою складовою економіки сільських громад [6], де спостерігаються такі явища, як неформальна зайнятість, а також самостійна за-

йнятість, яка більше ніж удвічі вища у сільській місцевості порівняно з міськими поселеннями (91 % проти 42,2 %) [12].

Отже, розвиток сільськогосподарського підприємництва мав би стати важливим завданням для більшості ТГ країни.

Бачення керівників і фахівців органів управління ТГ часто має ключове значення при плануванні та реалізації місцевої політики, місцевих дій щодо розвитку сільськогосподарського підприємництва. Важливо знати й розуміти існуючі уявлення, щоб оцінити їхній вплив на розвиток сільськогосподарського підприємництва та, за потреби, здійснити корекцію таких уявлень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У European Network for Rural Development наголошують на тому, що сільські підприємці постають перед складними

викликами в економічно складні часи, звідси підтримку потрібно ретельно планувати та орієнтувати [21]. Розвиток підприємництва в сільській місцевості пов'язаний з наявністю певного місця та часу відповідних ресурсів, як матеріальних, так і нематеріальних. Адекватний капітал та люди з правильними знаннями та готовністю нести ризик можуть сприяти цьому [19]. Група європейських дослідників сільського підприємництва з тих соціально-економічних факторів, які впливають на підприємництво, виділяють соціальний капітал, управління та культурну спадщину [20].

Останнім часом у сільських громадах України зростає розуміння того, що без фермерства складно сподіватися на розвиток економіки, соціальне формування своєї громади, на інвестиції [3]. Територіальні громади затверджують власні програми на підтримку фермерських господарств [16] та переймаються питаннями взаємодії з місцевим бізнесом, зокрема з фермерами [2]. Водночас зазначені процеси, за невеликим винятком [9], поки що в Україні залишаються поза увагою українських науковців.

Мета статті - презентувати результати дослідження уявлень керівників і фахівців територіальних громад Черкаської області

стосовно розвитку сільськогосподарського підприємництва у громадах і зроблених на їх основі пропозицій щодо модернізації таких уявлень відповідно до сучасних викликів та потреб сільської економіки.

Виклад основних результатів дослідження. Для того щоб зрозуміти, наскільки ТГ готові перейнятися проблемами сільськогосподарського підприємництва, у 2020 р. авторами проведено опитування, де респондентами стали представники 24 ТГ Черкаської області: керівники чи фахівці структурних підрозділів, як правило, економічного спрямування, а також 2 голови громад.

Дослідження дали можливість виявити, що у жодній із 24 громад, більшість з яких є сільськими, не існує спеціалізованої інституції, яка б опікувалася проблемами розвитку сільськогосподарського підприємництва.

Про те, що громада планує реалізовувати проекти в аграрному секторі в 2020 р., ствердну відповідь надали лише 8,3% представників ТГ. Ще 29,2% опитаних схиляються до таких дій. Якщо припустити, що половина з тих респондентів, які не мають відповіді на поставлене запитання, підтримає таку ідею, то можна стверджувати про перспективи появи їхніх проектів в аграрному секторі у більше ніж половини громад.

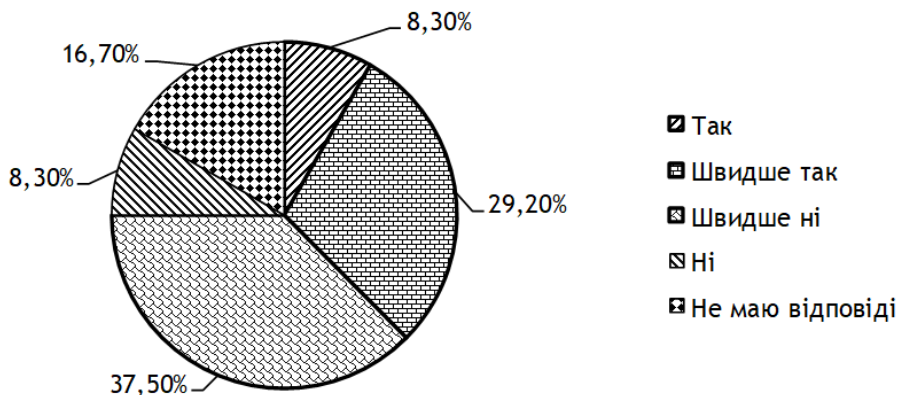

Рис. 1. Наміри громад реалізовувати проекти в аграрному секторі

Джерело: Власні розрахунки.

Водночас таку ситуацію можна також трактувати як доволі дивну та тривожну, зважаючи на важливість сільського господарства для абсолютної більшості громад. Чому вона склалася в органах управління ТГ «аграрної» Черкащини, наскільки вона виправдана - все це може бути темою нового дослідження. Можна зробити припущення, що спрацьовує історична пам'ять: у ще недавньому минулому посадові особи сільських рад не часто займалися вирішенням

економічних проблем. Та у процесі децентралізації ситуація змінилася кардинально: отримані ТГ повноваження зобов'язують їх стати значно відповідальнішими за місцеву економіку, невід'ємною частиною якої виступає сільське господарство. Зважаючи на таке, слід наголошувати на важливості й необхідності ментальних змін серед працівників органів управління ТГ і відповідної системної роботи, спрямованої на формування та пришвидшення таких змін.

Оптимістичним щодо участі сільських громад у трансформації і розвитку місцевої сільськогосподарської економіки можна вважати певною мірою те, що майже третина опитаних схиляється до потреби реалізувати проекти в аграрному секторі (відповідь «Швидше так»). Це дає підстави сподіватися, що найближчим часом у окремих ТГ буде вироблена власна місцева аграрна політика. Проте поки що тільки в окремих, оскільки більша частина відповідей респондентів не дає підстав для тотального оптимізму.

Прослідковується відносно високий рівень неготовності ТГ вкладати ресурси у

розвиток сільськогосподарського підприємництва: 30,4% респондентів заявили, що громади абсолютно не готові вкладати власні ресурси в аграрні проекти. Інші громади готові виділити відносно невеликі ресурси на аграрні проекти - до 100 тис. грн (рис. 2). Та цього може бути цілком достатньо для підтримки мікро- і малого підприємництва, зокрема сімейних фермерських господарств, особливо якщо спланувати їхнє використання як інструмент стимулювання залучення приватних інвестицій у місцеву сільськогосподарську економіку.

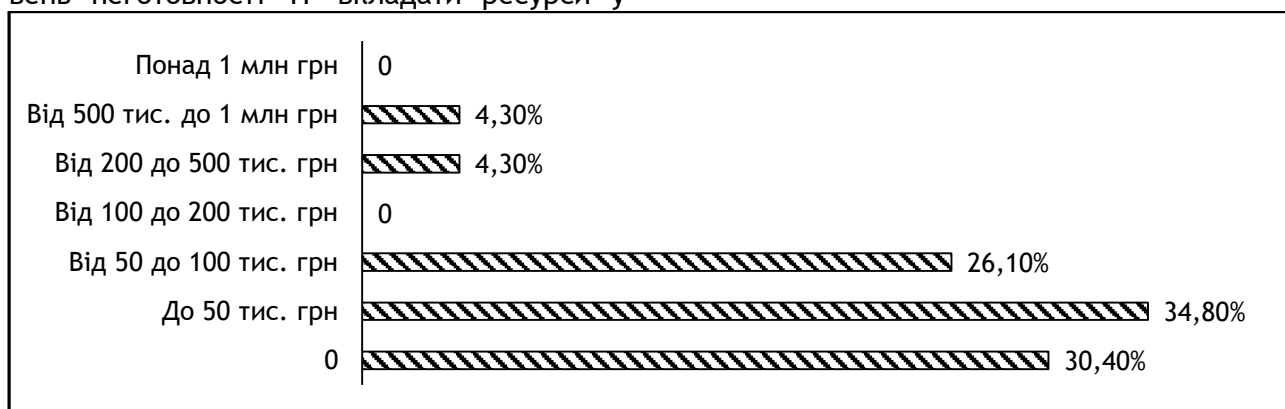

Рис. 2. Обсяг власних коштів, що громада готова вкласти в аграрні проекти

Джерело: Власні розрахунки.

Розподіл відповідей (учасники могли обрати кілька відповідей) на запитання «В яких типах проектів зацікавлені громади?» слугує демонстрацією переважання матеріалістичного мислення в органах управління

ТГ: бажання будувати інфраструктурні об'єкти більше ніж удвічі перевищує бажання розвивати соціальний капітал громад через реалізацію м'яких проектів (рис. 3).

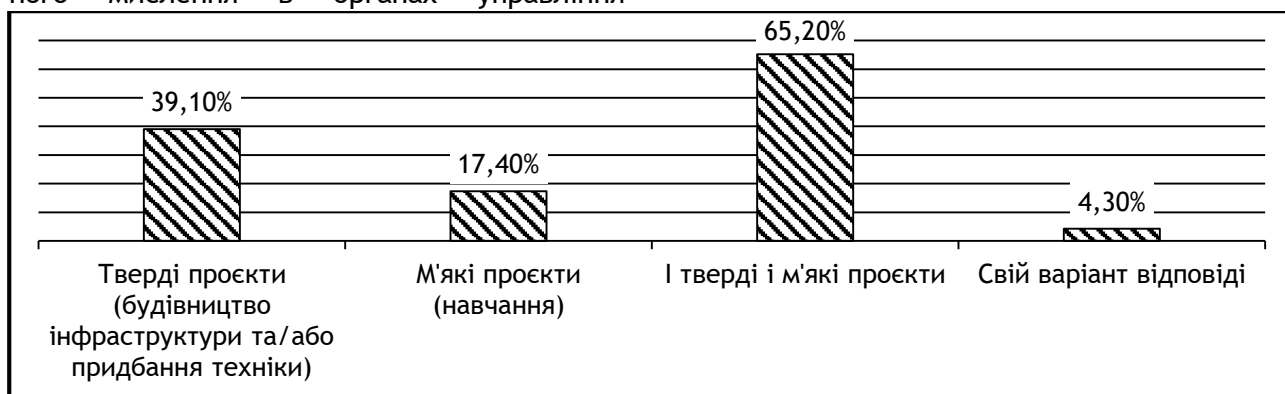

Рис. 3. Типи проектів, в яких зацікавлені громади

Джерело: Власні розрахунки.

У списку «твердих» проектів, цікавих для представників ТГ та для реалізації яких вони б хотіли залучити ресурси, «аграрні» проекти посідають досить значне місце. Серед таких проектів: заготівля, переробка, збут сільськогосподарської продукції як рослинництва, так і тваринництва, зокрема

через кооперативи; підтримка сімейних ферм, насамперед у сфері козівництва, вівчарства, бджолярства, сироваріння; кормовиробництво; переробка відходів сільськогосподарського призначення на тверде паливо, добрива; утримання господарських лісових насаджень для потреб громади; ви-

робництво паливних гранул (пелет); закладка нових садів, ферм тощо.

Реалізувати власні проєкти більшість ТГ розраховує за кошти грантів (90,9%). Таку орієнтацію ТГ майже виключно на грантове фінансування власних проєктів можна трактувати як тривожний сигнал, оскільки, як правило, проєкти, створені без залучення ресурсів ТГ, не демонструють життєвої стійкості після завершення підтримки донором. З іншого боку, це може бути свідчен-

ням розуміння критичної недостатності в ТГ власних коштів для реалізації таких проєктів. Або ж свідченням існування прогалин у системі планування діяльності ТГ, коли внутрішні ресурси ТГ не бажають чи не здатні виявити. У будь-якому випадку, залежність від грантів не сприяє мобілізації ТГ на вирішення власних проблем, що не може не позначитися негативно на життєдіяльності громади (рис. 4).

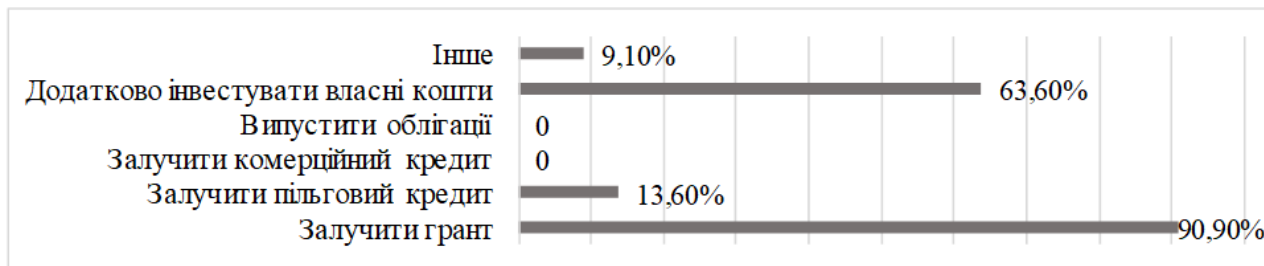

Рис. 4. Бачення фахівців громад щодо залучення ресурсів для реалізації власних проєктів

Джерело: Власні розрахунки.

Хоча ТГ у більшості воліють реалізовувати власні аграрні проєкти за рахунок коштів донорів, проте за ствердження 63,3% опитаних про готовність ТГ додатково інвестувати власні кошти у такі проєкти додає оптимізму стосовно дещо активнішої участі громад щодо розвитку місцевого підприємництва.

На можливість залучення ТГ пільгових кредитів вказали 3 із 24 респондентів, але на сьогодні такий варіант рішення видається доволі проблематичним, як і випуск облігацій, особливо сільськими громадами. Разом із тим цей напрям міг би набути певну перспективу. Зрозуміло, що кредитування та випуск облігацій - це доволі ризикові інструменти, застосування яких передбачає відповідальність з боку місцевої влади, необхідність серйозного обґрунтування фінансової доцільності, здатність виконати взяті на себе зобов'язання. Хоча саме за рахунок заощаджень у різних формах розширилися б можливості реалізовувати масштабні проєкти сільського розвитку. Та поки що у ТГ, імовірно, немає достатніх знань і досвіду щодо використання таких інструментів.

Зміщення акцентів із винятково грантової підтримки на залучення зворотних коштів громадами можливе через поширення інформації про такі інструменти та досвіду їх застосування, підготовку відповідних фахівців в органах управління ТГ, створення проєкт-

них відділів/офісів в окремих ТГ, спільних кількох ТГ на підставі Закону України «Про співробітництво територіальних громад» [15]. Видається, що це завдання не тільки місцевого, а й національного рівня.

Одним із механізмів мобілізації ресурсів ТГ є створення різноманітних фондів розвитку громад, які поширені у світі та набувають популярності в Україні [8]. В основі таких фондів знаходяться ресурси громад. Стратегія «Розвиток громад на основі ресурсів» (Asset Based Community Development) дає змогу долучити традиційні активи до економічної діяльності: працю, фінанси, заощадження, інвестиції, природні ресурси та інфраструктуру [7]. Та чи готові ТГ до створення власних фондів для підтримки малих підприємців в аграрному секторі? Опитування не дозволило отримати однозначної відповіді: 47,8 % респондентів відповіли «так», 52,2 - «ні». Але вже те, що майже половина працівників органів управління ТГ готова до такого кроку можна розцінювати як позитив. Водночас успішність діяльності подібних фондів на теперішньому етапі може видаватися сумнівною хоча б тому, що поки що ТГ не готові (не можуть, не хочуть) робити значних грошових вкладень для їх заснування та підтримки діяльності (рис. 5).

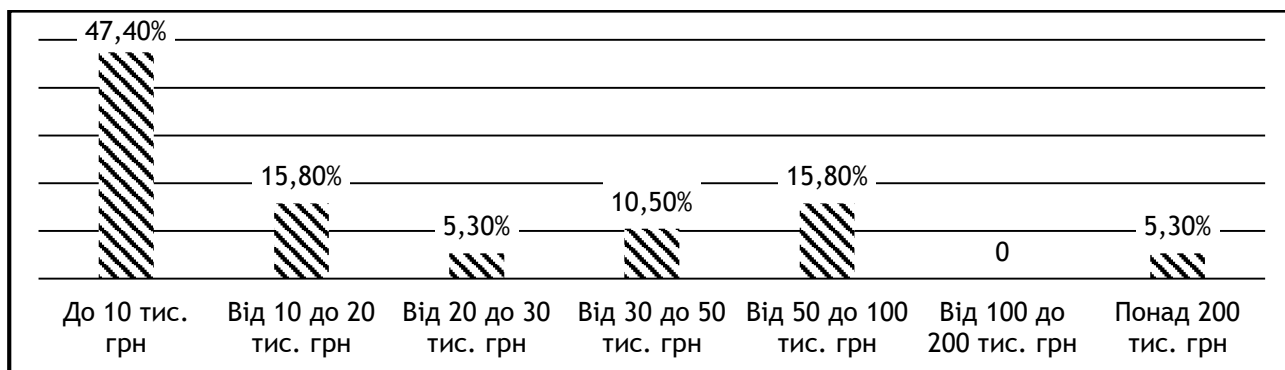

Рис. 5. Можливі інвестиції громад у створення фонду підтримки малих підприємців в аграрному секторі

Джерело: Власні розрахунки.

Звідси можна припустити, що представникам громад мало що відомо про такі фонди, хоча можливість їх створення передбачена Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [13]. Разом із тим у країні існує практика діяльності згаданих фондів: у Сергіївській ТГ Полтавської області [18] із такого Фонду кожен підприємець-початківець може отримати кошти на старт власного бізнесу. Тут громада не чекає великого інвестора, бо їй вигідніше забезпечити можливість працювати своїм підприємцям [10]. Цей досвід заслуговує на вивчення ТГ.

Дослідники відзначають, що проблеми в діяльності місцевого самоврядування спричи-

няються недостатнім рівнем знань працівників [1], а також вказують на недостатній рівень підприємницьких компетенцій населення [17]. У ході дослідження було запропоновано фахівцям ТГ Черкаської області визначитися, які «м'які» (навчальні проєкти) для них найцікавіші (учасники могли обрати до 5 відповідей із запропонованого списку). Варто зазначити, що 3 із 24 респондентів не надали відповіді на це запитання (табл.).

Відповіді учасників опитування засвідчують потребу ТГ у знанні основ кооперації, як інструменті розвитку підприємництва.

Зацікавленість громади у навчальних проєктах

Напрямок навчання	Частка зацікавлених, %
Розвиток кооперативів у громаді	73,9
Пошук ініціативних підприємців і подальша їх підтримка	60,9
Розвиток фермерських господарств	56,5
Інформування про існуючі програми підтримки аграрного бізнесу	52,2
Навчання, як розвивати малий бізнес в аграрному секторі	43,5
Створення комунальних підприємств в аграрному секторі	39,1
Форми підтримки домогосподарств	39,1
Спільні проєкти з іншими громадами в аграрному секторі	30,4

Джерело: Власні розрахунки.

Зрозуміле бажання респондентів розвивати підприємницьку спроможність населення, насамперед через інформування, навчання та використання різних форм підтримки місцевого бізнесу. При цьому більшість ще не уявляє собі домогосподарства суб'єктами сільськогосподарського підприємництва.

Досить складним для трактування виявилось бажання ТГ створювати комунальні підприємства в аграрному секторі. Чи варто громадам займатися таким видом підприємництва, якщо його успішно ведуть особи приватного права? Виявлення мотивів для такого інтересу до комунальних аграрних

підприємств теж могло б стати предметом нових досліджень.

Те, що тількики 30,4% респондентів переконані у наявності можливостей для створення спільних проєктів з іншими громадами в аграрному секторі, може бути свідченням не лише відсутності уваги у громадах до проблем сільського господарства, а й підтвердженням проблеми з практичною імplementацією Закону України «Про співробітництво територіальних громад» [15].

Майже половина опитаних заявили, що ТГ готові оплачувати з власного бюджету підготовку проєктів на конкурси для отри-

мання грантів і банківського фінансування. Тут ще раз підтверджується орієнтація громад не стільки на мобілізацію власних, як на залучення зовнішніх ресурсів.

Тільки трохи менше чверті респондентів заявила про готовність оплачувати навчання для представників місцевого бізнесу. Така позиція дуже добре корелюється з «небаченням» представниками ТГ сільських домогосподарств як суб'єктів сільського підприємства.

Привертає увагу і те, що на платній основі вчити власних співробітників мають намір менше 10% респондентів. З одного боку, це може бути наслідком високої заповненості цієї ніші проєктами міжнародної технічної допомоги, що проводять навчання безоплатно, з іншого - свідченням нерозуміння того, що платне навчання здатне підвищити їхній рівень знань в окремих специфічних сферах, котрі не висвітлюються в рамках традиційних навчань (рис. 6).

Рис. 6. Навчальні проєкти, в які громада готова інвестувати з власного бюджету

Джерело: Власні розрахунки.

Запитання про обсяг коштів, які ТГ готова інвестувати у навчальні проєкти, виявилось складним навіть для тих, хто заявив про таку готовність (відповіли тільки 19 респондентів). Більшість ТГ - із тих, що готові інвестувати в навчальні проєкти - можуть дозволити собі, на перший погляд, незначні суми - до 10 000 грн. Однак для сільських

ТГ цього може бути цілком достатньо, особливо якщо об'єднати ресурси кількох ТГ для створення, наприклад, спільної сільськогосподарської дорадчої служби і, при цьому, отримати для неї фінансування з Державного бюджету України відповідно до Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» [14] (рис. 7).

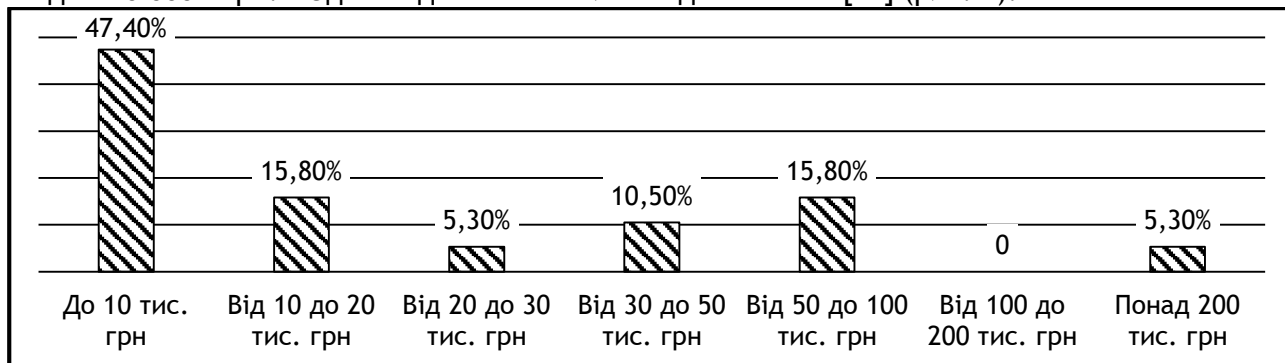

Рис. 7. Інвестиції, які громади готові зробити у навчальні проєкти в рік

Джерело: Власні розрахунки.

Опитування провадилася під час пандемії COVID-19, що вплинула на дохідну частину бюджетів ТГ, зокрема сільських. Респонденти відзначали, що життя у громадах поділилося на до і після пандемії. Наприклад, якщо в одній із громад до карантину з її бюд-

жету планувалося на співфінансування проєктів виділити близько 2 млн гривень, то тепер це неможливо.

Висновки. Незважаючи на те, що сільське господарство залишається важливою складовою місцевої економіки, для абсолют-

ної більшості ТГ характерна неготовність керівників і фахівців органів перейматися проблемами сільського господарства. Для того щоб зрозуміти причини такої неготовності, існує потреба у подальших «польових» наукових дослідженнях. На основі результатів подібних досліджень видається за доцільне розробити програму дій, спрямованих на модернізацію уявлень і поглядів про роль у розвитку сільськогосподарського підприємництва керівників та фахівців органів управління ТГ. Це дозволить сформулювати релевантну до сучасних викликів у житті сільських громад політику як на національному, так і на місцевому рівні.

Спостерігається нерозуміння значення внутрішньої сили громади для її розвитку та орієнтація на зовнішні джерела фінансування проєктів розвитку, в тому числі сільського підприємництва. Активізація громади на використання її внутрішніх ресурсів, переосмислення як державної аграрної політики, так і поведінки самих громад також потребує належного наукового та дорадчого забезпечення.

Список бібліографічних посилань

1. Балдич Н., Гнидюк Н., Трутковські Ц. Дослідження навчальних потреб представників органів місцевого самоврядування України. Аналітичний звіт. URL : http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/TNA_Ukraine-2018-2019-Final-Report_ukr_F.pdf.
2. Бізнес-форум у Сурсько-Литовській ТГ: Взаємодія бізнесу, влади та місцевої спільноти. URL : <http://dia.dp.gov.ua/biznes-forum-u-sursko-litovskij-otg-vzayemodiya-biznesu-vladi-ta-miscevo%D1%97-spilnoti/> (дата звернення: 11.06.2020).
3. День фермера. URL : <https://vyshevycka-gromada.gov.ua/news/1592600891/> (дата звернення: 11.06.2020).
4. Децентралізація дає можливості. URL : <https://decentralization.gov.ua/gromada> (дата звернення: 31.05.2020).
5. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення / О. М. Алимов, Л. І. Даниленко, В. М. Трегобчук та ін. Київ : Об'єднаний ін-т економіки НАН України, 2005. 540 с.
6. Зайняте населення за видами економічної діяльності у 2012-2018 роках. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/rp/zn_ed/zn_ed_u/zn_ed_2013_u.htm (дата звернення: 01.06.2020).
7. Карпенко В. В. Міжсекторне партнерство в процесі розвитку громад: світовий досвід. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2008. № 3. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=tpdd_2011_8_20.
8. Карпенко В. Впровадження концепції демократичного врядування на рівні сільських територіальних громад: модель фонду розвитку громади. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. ОРІДУ при Президентів України. Одеса : ОРІДУ НАДУ при Президентів України. 2009. Вип. 1(35). С. 149-153.
9. Малік М. Й. Підприємство і розвиток сільських територій. *Економіка АПК*. 2016. № 6. С. 97-103.

При цьому, сільські громади поки не готові розглядати залучення коштів на зворотних засадах. З одного боку, це виправдано непростотою економічною ситуацією і низьким рівнем компетенцій спеціалістів, з іншого - виступає прогалиною у фінансовій грамотності ТГ, яку слід заповнювати якомога швидше, адже без використання запозичень майже неможливо реалізувати масштабні розвіткові проєкти в сільській місцевості.

Дослідження підтверджує і ще недостатній рівень розуміння у фахівців ТГ ролі людського капіталу, знань та інформації. Управління знаннями у громаді потребує наукового підґрунтя та практичних дій.

Водночас неможливо не помітити певних мікротектонічних зсувів у ментальності щодо відносин громад і суб'єктів сільськогосподарського підприємництва: ТГ поступово стають більш дружніми до фермера, генеруючи власні програми підтримки та фонди підтримки підприємництва, в тому числі сільськогосподарського. Така практика громад теж потребує ґрунтового вивчення, узагальнень для подальшого розвитку інституційних трансформацій.

References

1. Baldych, N., Hnydiuk, N. & Trutkovsky, Ts. (2019). Doslidzhennia navchalnykh potreb predstavnykiv orhaniv mistsevoho samovriaduvannia Ukrainy [Study of the educational needs of representatives of local government of Ukraine]. *Analitychnyi zvit*. Retrieved from: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/TNA_Ukraine-2018-2019-Final-Report_ukr_F.pdf [In Ukrainian].
2. Biznes-forum u Sursko-Lytovskii OTH: Vzaiemodiia biznesu, vlady ta mistsevoi spilnoty [Business Forum in Sursko-Litovska TC: Interaction of business, government and local community]. (2020). Retrieved from: <http://dia.dp.gov.ua/biznes-forum-u-sursko-litovskij-otg-vzayemodiya-biznesu-vladi-ta-miscevo%D1%97-spilnoti/> [In Ukrainian].
3. Den fermera [Farmer's Day]. (2020). Retrieved from: <https://vyshevycka-gromada.gov.ua/news/1592600891/> [In Ukrainian].
4. Detsentralizatsiia daie mozhlyvosti [Decentralization provides opportunities]. (2020). Retrieved from: <https://decentralization.gov.ua/gromada> [In Ukrainian].
5. Alymov, O.M., Danylenko, L.I., Trehobchuk, V.M., et al. (2005). *Ekonomichnyi rozvytok Ukrainy: instytutsionalne ta resursne zabezpechennia* [Economic development of Ukraine: institutional and resource provision]. Kyiv: Ob'iednanyi in-t ekonomiky NAN Ukrainy [In Ukrainian].
6. Zainiate naselennia za vydamy ekonomichnoi diialnosti u 2012-2018 rokakh [Employed population by type of economic activity in 2012-2018]. (2020). Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/rp/zn_ed/zn_ed_u/zn_ed_2013_u.htm [In Ukrainian].
7. Karpenko, V.V. (2008). *Mizhsektorne partnerstvo v protsesi rozvytku hromad: svitovi dosvid* [Cross-sectoral partnership in the process of community development: world experience]. *Teoretychni ta prykladni pytannia derzhavotvorennia*, 3. Retrieved from: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=tpdd_2011_8_20 [In Ukrainian].

10. Ми створюємо умови, щоб люди могли заробляти вдома - голова Сергіївської ТГ на Полтавщині. URL : <https://decentralization.gov.ua/news/11374> (дата звернення: 17.06.2020).

11. Polek T. Село і місто, або як конструюються культурні кордони. МІКС. 2019. № 6. С. 27-36.

12. Про затвердження Основних напрямів реалізації державної політики у сфері зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2022 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 р. № 1396-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1396-2019-%D1%80>.

13. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

14. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 17 червня 2004 року № 1807-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15#Text>.

15. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17 червня 2014 року № 1508-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>.

16. Програма підтримки аграрного сектору та розвитку сільських територій Сергіївської об'єднаної територіальної громади за пріоритетними напрямками на період до 2020 року. URL : <http://sergiyvska-rada.gov.ua/vlada/prohramy/743-prohrama-pidtrymky-ahrnaroho-sektoru-ta-rozvytku-silskykh-terytorii-serhiivskoi-obiednanoi-terytorialnoi-hromady-za-priorytetnymy-napriamkamy-na-period-do-2020-roku> (дата звернення: 11.06.2020).

17. Розвиток місцевої громади через громадянську освіту URL : <http://buk-visnyk.cv.ua/news/1469/> (дата звернення: 16.06.2020).

18. Сергіївська ОТГ підтримує розвиток підприємництва на території громади. URL : <http://auc.org.ua/uspihy/sergiyvska-otg-pidtrymuje-rozvytok-pidpryemnytstva-na-terytoriyi-gromady>.

19. Bienkowska W. Activities of local authorities in promoting entrepreneurship in Poland. URL : https://llufb.llu.lv/conference/economic_science_rural/2013/Latvia_ESR_32_2013-26-31.pdf.

20. Stathopoulou S., Psaltopoulos D., Skuras D. Rural entrepreneurship in Europe: A research framework and agenda. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*. 2004. Vol. 10. № 6. P. 404-425. <https://doi.org/10.1108/13552550410564725>.

21. Views on rural entrepreneurship. URL : <https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/ED5808AC-994A-47AD-928F-0D3088716910.pdf>.

8. Karpenko, V. (2009). Vprovadzhennia kontseptsii demokratychnoho vriaduvannia na rivni silskykh terytorialnykh hromad: model fondu rozvytku hromady [Implementation of the concept of democratic governance at the level of rural territorial communities: a model of community development fund]. Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia : zb. nauk. pr. ORIDU pry Prezydentovi Ukrainy. Odesa : ORIDU NADU pry Prezydentovi Ukrainy, vol. 1(35), pp. 149-153 [In Ukrainian].

9. Malik, M.Yo. (2016). Pidpryemnytstvo i rozvytok silskykh terytorii [Entrepreneurship and rural development]. *Ekonomika APK*, 6, pp. 97-103 [In Ukrainian].

10. My stvoriemo umovy, shchob lyudy mohly zaroblyaty vdoma, - holova Serhiivskoi OTH na Poltavshchyni [We create conditions so that people can earn at home - the head of Serhiyivska TC in Poltava region]. Retrieved from: <https://decentralization.gov.ua/news/11374> [In Ukrainian].

11. Polek, T. (2019). Selo i misto, abo yak konstruiiutsia kulturni kordony [Village and city, or how cultural boundaries are constructed]. *MKS*, 6, pp. 27-36 [In Ukrainian].

12. Pro zatverdzhennia Osnovnykh napriamiv realizatsii derzhavnoi polityky u sferi zainiatosti naselennia ta stymuliuvannia stvorennia novykh robochykh mist na period do 2022 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 hrudnia 2019 r. # 1396-r. [On approval of the Main directions of implementation of the state policy in the field of employment and stimulation of creation of new jobs for the period till 2022: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine from December 24, 2019 No. 1396-r.]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1396-2019-%D1%80>. [In Ukrainian].

13. Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini: Zakon Ukrainy 21 travnia 1997 roku # 280/97-VR [On local self-government in Ukraine: Law of Ukraine from May 21, 1997 No. 280/97-VR]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> [In Ukrainian].

14. Pro silskohospodarsku doradchu diialnist: Zakon Ukrainy vid 17 chervnia 2004 roku # 1807-IV [On agricultural advisory activities: Law of Ukraine from June 17, 2004 No. 1807-IV]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15#Text> [In Ukrainian].

15. Pro spivrobotnytstvo terytorialnykh hromad: Zakon Ukrainy vid 17 chervnia 2014 roku # 1508-VII [On cooperation of territorial communities: Law of Ukraine of June 17, 2014 No. 1508-VII]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> [In Ukrainian].

16. Prohrama pidtrymky aharnoho sektoru ta rozvytku silskykh terytorii Serhiivskoi obiednanoi terytorialnoi hromady za priorytetnymy napriamkamy na period do 2020 roku [Program of support of the agricultural sector and development of rural territories of the Serhiyiv united territorial community in priority areas for the period up to 2020]. Retrieved from: <http://sergiyvska-rada.gov.ua/vlada/prohramy/743-prohrama-pidtrymky-ahrnaroho-sektoru-ta-rozvytku-silskykh-terytorii-serhiivskoi-obiednanoi-terytorialnoi-hromady-za-priorytetnymy-napriamkamy-na-period-do-2020-roku> [In Ukrainian].

17. Rozvytok mistsevoi hromady cherez hromadiansku osvitu [Local community development through civic education]. (2020). Retrieved from: <http://buk-visnyk.cv.ua/news/1469/> [In Ukrainian].

18. Serhiivska OTH pidtrymuie rozvytok pidpryemnytstva na terytorii hromady [Serhiyivska UTC supports the development of entrepreneurship in the community]. Retrieved from: <http://auc.org.ua/uspihy/sergiyvska-otg-pidtrymuje-rozvytok-pidpryemnytstva-na-terytoriyi-gromady> [In Ukrainian].

19. Bienkowska, W. (2013). Activities of local authorities in promoting entrepreneurship in Poland. Retrieved from: https://llufb.llu.lv/conference/economic_science_rural/2013/Latvia_ESR_32_2013-26-31.pdf [In English].

20. Stathopoulou, S., Psaltopoulos, D. & Skuras, D. (2004). Rural entrepreneurship in Europe: A research framework and agenda. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, vol. 10 (6), pp. 404-425 [In English]. <https://doi.org/10.1108/13552550410564725>.

21. Views on rural entrepreneurship. Retrieved from: <https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/ED5808AC-994A-47AD-928F-0D3088716910.pdf> [In English].

Korinets R. Ya., Pererva H. L. Assessment of prospects for entrepreneurship support by territorial communities

The purpose of the article is to present the results of the study of the ideas of leaders and specialists of territorial communities of Cherkasy region on the development of agricultural entrepreneurship and proposals based on modernizing such ideas following modern challenges and needs of the rural economy.

Research methods. To identify the views of leaders and specialists of territorial communities on the development of agricultural entrepreneurship, a survey method by written questionnaire was used. The analysis of the survey results brought an opportunity to obtain the characteristics of its components. and the use of the synthesis method provided a general picture of the respondents' views on the development of agricultural entrepreneurship, as well as to formulate proposals for their modernization.

Research results. An assessment of the ideas of leaders and specialists of territorial communities of Cherkasy region on the development of agricultural entrepreneurship in communities and their impact on the local economy. The range of tasks for modernization of such representations according to the existing challenges and needs of territorial communities is defined.

Scientific novelty. Approaches to the development of agricultural entrepreneurship in territorial communities are proposed.

Practical significance. The results of the assessment of the perceptions of leaders and specialists of local communities on the development of agricultural entrepreneurship, the proposed recommendations can be used by central and local communities, organizations whose activities are aimed at agricultural entrepreneurship, in the formation and implementation of rural development policy both at the national and local levels. Tabl.: 1. Figs.: 7. Refs.: 21.

Keywords: agriculture; agricultural entrepreneurship; rural development; farming; territorial community; economy; Cherkasy region.

Korinets Roman Yaroslavovych - candidate of economic sciences, Honorary President of the National Association of the Agricultural Advisory Services of Ukraine (10, Heroiv Oborony St., Kyiv, 03127)

E-mail: rkorinets@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-4243-6745>

Pererva Hrihoriy Leonidovych - general director of Limited Liability Company "Rating Agency "Euro-Rating" (15A, Myru Ave, office 316, Kyiv, 02105)

Email: hrihoriy.pererva@gmail.com

Коринец Р. Я., Перерва Г. Л. Оценка перспектив поддержки предпринимательства территориальными обществами

Цель статьи - презентовать результаты исследования представлений руководителей и специалистов территориальных обществ Черкасской области относительно развития сельскохозяйственного предпринимательства в обществах и сделанных на их основании предложений по модернизации таких представлений в соответствии с современными вызовами и потребностями сельской экономики.

Методика исследования. С целью идентификации представлений руководителей и специалистов территориальных обществ относительно развития сельскохозяйственного предпринимательства использован метод опроса путем письменного анкетирования. Анализ результатов опроса дал возможность получить характеристики его слагаемых, а использование метода синтеза - общую картину представлений респондентов о развитии сельскохозяйственного предпринимательства, а также возможность сформулировать предложения относительно их модернизации.

Результаты исследования. Проведена оценка представлений руководителей и специалистов территориальных обществ Черкасской области по развитию сельскохозяйственного предпринимательства в них и их влияния на местную экономику. Определен круг задач для модернизации таких представлений в соответствии с существующими вызовами и потребностями территориальных обществ.

Элементы научной новизны. Предложены подходы к развитию сельскохозяйственного предпринимательства в территориальных обществах.

Практическая значимость. Результаты проведенной в ходе исследования оценки представлений руководителей и специалистов территориальных обществ относительно развития сельскохозяйственного предпринимательства в них, предложенные рекомендации могут быть использованы центральными и местными органами власти, территориальными обществами, организациями, чья деятельность направлена на развитие сельскохозяйственного предпринимательства, при формировании и реализации политики сельского развития как на национальном, так и местном уровнях. Табл.: 1. Илл.: 7 Библиогр.: 21.

Ключевые слова: сельское хозяйство; сельскохозяйственное предпринимательства; сельское развитие; фермерское хозяйство; территориальное общество; экономика; Черкасская область.

Коринец Роман Ярославович - кандидат экономических наук, почётный президент Национальной ассоциации сельскохозяйственных консультационных служб Украины (03680, г Киев, ул. Героев Обороны, 10)

E-mail: rkorinets@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-4243-6745>

Перерва Григорий Леонидович - генеральный директор Общества с ограниченной ответственностью «Рейтинговое агентство «Евро-Рейтинг» (02105, г. Киев, просп. Мира, 15А, оф. 316)

E-mail: hrihoriy.pererva@gmail.com

Стаття надійшла до редакції 05.11.2020 р.

Фахове рецензування: 16.11.2020 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Корінець Р. Я., Перерва Г. Л. Оцінка перспектив підтримки підприємництва територіальними громадами. *Економіка АПК*. 2020. № 11. С. 99 – 107. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202011099>

Korinets, R.Ya. & Pererva, H.L. (2020). Otsinka perspektiv pidtrymky pidpriemnytstva terytorialnymy hromadamy [Assessment of prospects for entrepreneurship support by territorial communities]. *Ekonomika APK*, 11, pp. 99 – 107 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202011099>

*